

A portrait of Luka Paljetka, a man with glasses and a beard, is overlaid on a red background. The portrait is semi-transparent and occupies the left and center of the image.

lp,

ZNANSTVENO-STRUČNI
SIMPOZIJ POVODOM
80. ROĐENDANA
LUKA PALJETKA

Program i knjiga sažetaka

ZNANSTVENO-STRUČNI SIMPOZIJ POVODOM
80. ROĐENDANA AKADEMIKA LUKA PALJETKA
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U MOSTARU
MOSTAR, 26. - 27. LISTOPADA 2023.

ZNANSTVENO-STRUČNI SIMPOZIJ POVODOM
80. ROĐENDANA AKADEMIKA LUKA PALJETKA

PROGRAM I KNJIGA SAŽETAKA

Organizator Simpozija

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U MOSTARU
Matice hrvatske b. b., 88000 Mostar
Bosna i Hercegovina

Organizacijski odbor

izv. prof. dr. sc. DRAŽEN BARBARIĆ, dekan Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Mostaru, predsjednik
mr. sc. BOŽO BIŠKUPIĆ, član
akademik JOSIP MUSELIMOVIĆ, HAZU BIH, član
doc. dr. sc. TINA LACO, Sveučilište u Mostaru, članica
MARKO GREGUR, tajnik Društva hrvatskih književnika, član
mr. sc. BOŽIDAR PETRAČ, književni tajnik Matice hrvatske
VLADIMIR FILIPOVIĆ, Sveučilište u Mostaru, član
MARIN IVANOVIĆ, Sveučilište u Mostaru, tajnik Simpozija, član
MILAN BEŠLIĆ, voditelj Simpozija, član

Znanstveni odbor

izv. prof. dr. sc. KATJA BAKIJA, Sveučilište u Dubrovniku,
predsjednica
akademik KREŠIMIR NEMEC, HAZU, član
izv. prof. dr. sc. SANJA KNEŽEVIĆ, Sveučilište u Zadru, članica
izv. prof. dr. sc. DAMIR ZORIĆ, Sveučilište u Mostaru, član
akademkinja DUBRAVKA ORAIĆ TOLIĆ, HAZU, članica
red. prof. dr. sc. ANTUN LUČIĆ, Sveučilište u Mostaru, član
red. prof. dr. sc. IVAN TROJAN, dekan Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, član

Glavni pokrovitelj

Sveučilište u Mostaru

ZNANSTVENO-STRUČNI SIMPOZIJ POVODOM
80. ROĐENDANA AKADEMIKA LUKA PALJETKA

PROGRAM
I KNJIGA
SAŽETAKA

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U MOSTARU
MOSTAR, 26. - 27. LISTOPADA 2023.

PROGRAM

ČETVRTAK, 26. LISTOPADA 2023.

**FILOZOFSKI FAKULTET,
AMFITEATAR ANTUN BRANKO ŠIMIĆ**

Dolazak i prijem sudionika

11:00 Svečano otvaranje Simpozija i pozdravni govori

Dražen Barbarić, dekan Filozofskog fakulteta

Milan Bešlić, voditelj Simpozija

Velimir Neidhardt, predsjednik HAZU

Mladen Bevanda, predsjednik HAZU BIH

Hrvojka Mihanović-Salopek, predsjednica Društva hrvatskih književnika

Zoran Tomić, rektor Sveučilišta u Mostaru

**FILOZOFSKI FAKULTET,
PREDAVAONICA POVIJESTI UMJETNOSTI, 1. KAT**

12:00 Otvaranje izložbe pjesničko-grafičke mape

Hommage Tonku Maroeviću, izdanje Zbirke Biškupić

Sudjeluju: Luko Paljetak, Katja Bakija, Marin Ivanović,
Božo Biškupić

12:30 Stanka za kavu

**FILOZOFSKI FAKULTET,
AMFITEATAR ANTUN BRANKO ŠIMIĆ**

12:45 – 14:00 Moderator: Milan Bešlić

Katja Bakija, *Pjesništvo Luka Paljetka – suvereno objedinjavanje tradicije i modernosti*

Boris A. Novak, *Paljetkov sonet i sonetni vijenac*

Pero Mioč, *Opći sinkretizam, paradigma Paljetkovog stvaralaštva*

Antun Lučić, *Davna lovorenja u Paljetkovu stvaranju*

Hrvojka Mihanović-Salopek, *Začudnost Paljetkove izražajnosti u dječjoj književnosti*

RASPRAVA

14:00 – 15:30 Stanka za ručak

16:00 – 18:00 Moderator: Marin Ivanović

Anita Martinac, *Uzvišena osamljenost u poeziji*
Luka Paljetka

Abdulah Seferović, *Zadarski korijeni kreativnog potencijala*
Luka Paljetka

Teodora Vigato, *Kopernikov obrat u zadarskom lutkarstvu*
ili Luko Paljetak kao dramaturg i redatelj

Milena Dundov, *Iskustvoeni teatar na čelu s*
Lukom Paljetkom

Damir Zorić, *Rabbi Meir ben Isaac Nehorai (XI. st.) pisac*
Akdamut milin s akrostihom, uzor piscima kršćanske obnove

RASPRAVA

HRVATSKI DOM HERCEG STJEPAN KOSAČA

19:00 Otvaranje Retrospektivne izložbe Luka Paljetka

Sudjeluju: Danijel Vidović, Milan Bešlić, Luko Paljetak

PETAK, 27. LISTOPADA 2023.

**FILOZOFSKI FAKULTET,
AMFITEATAR ANTUN BRANKO ŠIMIĆ**

9:00 – 11:00 Moderatorica: Katja Bakija

Tina Laco, *Reciklirane pjesme Luka Paljetka*

Vesna Vlašić, *Animalistička dionica poezije Luke Paljetka*

Helena Sablić Tomić, *Luko: Ljubav, žena, intima*

Marina Kljajo Radić, *Od zemnosti do vječnosti*

Božidar Petrač, *Sacra Luka Paljetka*

Iko Skoko, *Evandjelje po Luki Paljetku*

Mirko Ćurić, *Luko Paljetak kao dobitnik pjesničke nagrade za ukupan doprinos hrvatskoj književnosti „Visoka žuta žita“*

RASPRAVA

11:00 Stanka za kavu

11:30 – 13:30 Moderatorica: Tina Laco

Igor Loinjak, *Paljetkov „Križni put“ – o prijateljevanju Paljetkove riječi i Lovrenčićeve slike*

Milovan Tatarin, *Što hoće taj Marino Darsa?: Čitanje romana Marin Luka Paljetka*

Ivana Majksner, *Shakespeare u (kon)tekstu Paljetkova stvaralaštva*

Milan Bešlić, *Luko Paljetak – likovni kritičar i likovni umjetnik*

Marin Ivanović, *Likovna kritika Luka Paljetka o djelima dubrovačkih umjetnika*

Antun Karaman, *Anđeo koji je volio bombone*

Darko Matičević, *Luko Paljetak i glazba (u zagrljaju Polihimnije i Erate)*

RASPRAVA

OBRAĆANJE LUKA PALJETKA

14:00 – 15:30 Stanka za ručak

Završetak Simpozija, preuzimanje Potvrda o sudjelovanju i prigodnih poklona domaćina.

*SAŽETCI
IZLAGANJA*

dr. sc. **KATJA BAKIJA**, izv. prof.
Sveučilište u Dubrovniku
Odjel za komunikologiju

PJESNIŠTVO LUKA PALJETKA - SUVERENO OBJEDINJAVANJE TRADICIJE I MODERNOSTI

U radu će se analizirati dio bogatog Paljetkovog pjesničkog opusa i predstaviti Paljetka kao inventivnog, posvećenog i kompetentnog čitatelja i tumača opusa svojih književnih prethodnika. U svakoj svojoj zbirci, u svakoj pjesmi, Paljetak s pomoću jezika kreće u novu pjesničku avanturu, a njegov lirski govor jedinstven je i neponovljiv, iznova stvoren u svakoj pjesmi kao pojedinačnom diskursu kojemu je temelj inventivna i jednokratna uporaba jezika kojom preoblikuje stvarnost i novu zbilju čini poetski tvornom. Ukazat će se na postojane odlike paljetkovske poetike – versifikacijsku virtuoznost, suvereno objedinjavanje tradicije i modernosti u pjesničkom govorenju kao i prilagodbu vezanog stiha, rime, općenito tradicionalnih metričkih obrazaca suvremenim formama, njemu toliko dragi dijalog s baštinom, nazočnost fenomena intertekstualnosti, mimezisa i ludizma. Sve to potvrđuje nam poetski glas Luka Paljetka kao jedan od najsnažnijih, najmoćnijih i najsugestivnijih glasova suvremena hrvatskog pjesništva.

MILAN BEŠLIĆ

Samostalni istraživač, Zagreb

LUKO PALJETAK – LIKOVNI KRITIČAR I LIKOVNI UMJETNIK

Svestrani i plodni Luko Paljetak ostvario je impresivan opus u području književnosti koji ga je uzvisio u jednog od najvažnijih suvremenih hrvatskih književnika s referencama i u međunarodnom književnom kontekstu. Paljetak je ostvario i važno djelo u području likovne umjetnosti jednako svojim perom i kistom. Naime, u knjizi pod naslovom *Slike s izložbe* (1992.) obavio je tekstove na likovne teme u širokom povijesnom rasponu, od Nikole Božidarevića, Iva Dulčića, Antuna Masle do Josipa Škerlja, Josipa Trostamanna i dr., te u različitim formama: od kraćih zapisa, predgovora u katalozima izložbi, kritičkih osvrtu u novinama i slično. Važno je spomenuti i njegove oglede u monografskim knjigama Munira Vejzovića, Stipe Nobila i dr. Intrigantna dionica u Paljetkovu stvaralaštvu jest i suradnja s likovnim umjetnicima u grafičko-pjesničkim mapama s Nevenkom Arbanas, Miranom Šabićem i dr. Tvrdnju o Paljetku likovnom umjetniku potkrepljuju katalozi njegovih samostalnih izložbi u referentnim izložbenim prostorima u muzejima i galerijama diljem Hrvatske. U svojim likovnim djelima izražavao se u tradicijskim i modernim medijima, u crtežu na papiru olovkom i tušem, uljenoj slici na platnu i kartonu, te u tehnici kolaža, u kojima je osebujnom likovnom interpretacijom po tradicijskim motivima, akta, krajolika, portreta i autoportreta i drugih, ostvario likovna djela s autorskim obilježjima.

dr. sc. MIRKO ĆURIĆ

Društvo hrvatskih književnika, dopredsjednik

LUKO PALJETAK KAO DOBITNIK PJESNIČKE NAGRADE ZA UKUPAN PRINOS HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI VISOKA ŽUTA ŽITA

Akademik Luko Paljetak dobitnik je niza uglednih priznanja i nagrada, a jedna od najznačajnijih dodijeljena mu je u Drenovcima na *Pjesničkim susretima*, najstarijoj hrvatskoj pjesničkoj manifestaciji, izuzev *Goranovog proljeća*. Manifestaciju je utemeljio Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak *Društva hrvatskih književnika* u Vinkovcima 1986. godine kao pjesničku manifestaciju na kojoj su se okupljali književnici iz bivše Jugoslavije. Utemeljena je tom prigodom i Nagrada *Povelja Visoka žuta žita* - nazvana po pjesmi Dragutina Tadijanovića - koja se dodjeljuje istaknutim hrvatskim pjesnicima za njihov cjelokupni opus i trajan doprinos hrvatskoj književnosti. Prvih pet izdanja održano je u Vinkovcima, a od 1993. godine manifestacija se seli u Drenovce gdje je do danas zajednički organiziraju *Društvo hrvatskih književnika*, *Udruga Duhovno hrašće* i Općina Drenovci.

Prva *Povelja Visoka žuta žita* dodijeljena je 1986. u Vinkovcima akademiku Juri Kaštelanu, hrvatskom književnom, znanstvenom i kulturnom velikanu, a trideseta Luku Paljetku, koji se može okarakterizirati sličnim epitetima i apozicijama. Između Kaštela i Paljetka dobitnici su mnogi velikani hrvatskog pjesništva i književnosti u cjelini: Dragutin Tadijanović, Matko Peić, Vesna Parun, Ante Stamać, Dunja Detoni Dujmić, Miroslav Slavko Mađer...

U obrazloženju dodjele *Povelje Visoka žuta žita* Luku Paljetku se ističe: Zvonku i duboku radost, punu poštovanja, osjećamo

pred čudesnim opusom Luka Paljetka, ovogodišnjeg dobitnika *Povelje Visoka žuta žita*. Namjerno izostavljamo pridjev „književnim“ ili „pjesničkim“ opusom, jer je Luko Paljetak autor silno razvedenih znanja, htijenja i postignuća i bogate bibliografije u cijelom nizu književnih žanrova u kojima se ogledao, ne samo kao književnik već i kao predvoditelj s engleskog, slovenskog i francuskog jezika te kao izniman znanstvenik. Pred njegovim djelom osjećamo ne samo poštovanje, već poniznost i silan ponos kada se suočimo s opusom i spoznamo kakvim sve bogatim plodovima može uroditi hrvatska umjetnost, opusom u kojem je sadržana inovativna modernost i suglasje s vremenom u kojem je nastao, ali i trajna i dubinska veza s gradom Dubrovnikom iz kog je „ishodio“: od začinjavaca i trubadurskih pjesnika, preko odjeka Ranjinina zbornika, držićevske urotničke duhovitosti, plemenitog patosa Cvijete Zuzorić, gundulićevske univerzalne mudrosti, vojnovićevske sjete, do Paljetkovog djela u koje je upisao sve najbolje osobine svojih prethodnika, odavši im priznanje ne samo svojim, te bogate tradicije dostojnim djelima, već mnoge od njih pretvorivši u junake svojih knjiga kojima su Dubrovnik i njegovi velikani stalno ishodište i nadahnuće.

MILENA DUNDOV

Samostalni istraživač, Zadar

ISKUSTVENI TEATAR NA ČELU S LUKOM PALJETKOM

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća, u Kazalištu lutaka u Zadru, nismo se mirili s idejom da je lutkarstvo puko oponašanje živog teatra. Slutili smo da lutkarstvo kao spoj svih umjetnosti – slike, glazbe, riječi i pokreta mora imati veći značaj i kompleksniji izričaj. S Brankom Stojakovićem i Lukom Paljetkom započela sam ozbiljne razgovore, te smo se odlučili za snažan zaokret. To je bio put u borbu za drugačije poimanje tog, za nas tada potpuno neistraženog, medija. Put nije bio lagan, ali je rezultirao mogućnošću da dokažemo ono u što smo duboko vjerovali. Luko Paljetak odlučio je da prvi takav projekt bude *Ruž-no pače*, H. C. Andersena. Nismo se imali na koga ugledati osim na same sebe. Započeli smo veliku avanturu u nepoznato. Na čelu s Lukom stvarane su čudesne predstave. Izrasli na osobnom iskustvu dokazali smo pravu vrijednost i veličinu ovoga medija. Luko je stvorio svojevrsnu teoriju, a ona njegova znamenita rečenica „Lutka može sve jer lutka je sve“, dokaz je koliko je Luko bio zaronio u taj bajkoviti svijet.

MARIN IVANOVIĆ, viši asistent
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij povijesti umjetnosti

LIKOVNA KRITIKA LUKA PALJETKA O DJELIMA DUBROVAČKIH UMJETNIKA

Luko Paljetak plodan je likovni kritičar koji je aktivno pisao o likovnim djelima tijekom čitavog svog dosadašnjeg rada. Njegove su kritike okupljene u knjigama „Slike s izložbe: Likovni zapisi“ i „U slike zagledan: Ogleđi o hrvatskim slikarima i slikaricama“. U ovome se radu govori o temama i načinu na koji Paljetak pristupa likovnoj problematici, a poseban naglasak je stavljen na Paljetkovo razumijevanje likovnog stvaralaštva dubrovačkih umjetnika kojima je blizak po svome identitetu i mentalitetu.

dr. sc. **ANTUN KARAMAN**, professor emeritus
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij povijesti umjetnosti

ANĐEO KOJI JE VOLIO BOMBONE

Akademik Luko Paljetak, u svome umjetničkom radu, osim pisanjem pjesama i drama te prevođenjem pjesničke i književne literature brojnih svjetski poznatih autora, obreo se u i likovnosti: osim što je pisao likovne eseje, osvrte i likovne kritike, naslikao je i čitav niz slika - istina pretežito malog, nerijetko i minijaturnog formata (npr. **Slike za Liliput**) - na kojima je impulse svoje lirske duše sjajno pretakao u kolaže, akvarele, ulja i tempere, koje rađene na unificiranim ili prefabriciranim podlogama, očituju njegov lirsko-emotivni odnos prema stvarnosti, a koji su, nerijetko, unatoč (po dimenzijama) malog formata, izrazito monumentalnog karaktera.

Uz slikanje, svakako treba spomenuti i Lukovo lutkarstvo - izradu skica za lutke, ili lutaka u cijelosti - kojim se (kao i sa slikama) vraćao u svoje izvore, u svoju djetinju dušu, dušu koja voli svih, bez razlike, i uspješno razotkriva ono najsjajnije u čovjekovu biću - nekontaminiranost natruhama entropije civilizacijskih odnosa koji nas obeščovjećuju.

prof. dr. sc. MARINA KLJAJO RADIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij hrvatskoga jezika i književnosti

OD ZEMNOSTI DO VJEČNOSTI

Rad naslovljen *Od zemnosti do vječnosti* obuhvaća duhovnu poeziju Luka Paljetka koja je sabrana u knjizi *Nebeski parketar*, a priredio ju je Božidar Petrač. Konkretno, rad je usredotočen na sedam pjesama iz knjige *Sedam posljednjih riječi Kristovih* koju je objavio u zajedničkoj mapi sa slikarom Josipom Zankijem. Religioznu je poeziju Paljetak počeo objavljivati prilično rano, 1968. u zbirci *Nečastivi iz ruže*, da bi svoj zamah dobila u zbirkama *Bdijenje* (1994.), i *Sacra* (2004.). Između tih dviju knjiga kršćanske motivike i nadahnuća, Paljetak objavljuje *Sedam posljednjih riječi Kristovih*. U tim pjesmama, koje se mogu nazvati razmatranjima ili molitvama, autor pravi odmak od svoje lirske poetike pa u ogoljelim stihovima lišenim humora i metrike, ali stišano stilski obojenim, suosjeća s Kristom onom ozbiljnošću koja potvrđuje Isusovu ljudsku narav i sudbinu. Takvim čistim, poniznim pristupom Luko uspijeva poistovjetiti se s Isusovom patnjom i mukom te na koncu pronaći spas u nemjerljivoj ljubavi koja nadilazi zemnost, a u mističnoj auri transcendirira smrt u vječnost. Prezentna je Lukina osobna refleksija o čovjekovu iskupljenju po mucu, smrti i Kristovu uskrснуću kao pokaznica za spas ljudske postojnosti.

dr. sc. **TINA LACO**, doc.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij hrvatskoga jezika i književnosti

***RECIKLIRANE PJESME* LUKA PALJETKA**

Ishodište ovoga rada je Paljetkova zbirka *Reciklirane pjesme*, objavljena 2023. godine, u kojoj autor, kako i sam pojašnjava, komunicira s pjesnicima sabranima u antologiji svjetske poezije *Krugovi koji se šire*. U radu će se, stoga, istražiti i analizirati specifičan proces nastanka Paljetkove najnovije zbirke, način na koji stvara veze s probranim književnicima modernoga razdoblja, kao i autorovi doprinosi razumijevanju svjetske književnosti.

IGOR LOINJAK, predavač

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera

u Osijeku

Katedra za povijest umjetnosti

PALJETKOV „KRIŽNI PUT“ - O PRIJATELJEVANJU PALJETKOVE RIJEČI I LOVRENČIĆEVE SLIKE

Luko Paljetak je objavio 2002. godine *Križni put* koji je ilustracijama popratio Ivan Lovrenčić. Nije to bila jedina suradnja pjesnika i slikara, budući da je Paljetak opširnim tekstom popratio Lovrenčićev opus u njegovoj monografije objavljenoj godinu dana ranije, a iste je godine izdana i knjiga *Lapadski soneti* Iva Vojnovića kojoj Paljetak piše pogovor. Ova je knjiga također ilustrirana Lovrenčićevim crtežima u kojima kroz vlastitu slikarsku viziju vizualizira pjesnički tekst ispreplićući ova dva medija.

U izlaganju pripremljenom za ovu prigodu autor će naglasak staviti na analizu suživota teksta i slike u Paljetkovom stvaralaštvu. Suradnja Paljetka i slikara nije bila slučajna jer je Luku Lovrenčićevim crtežima privlačio njegovan čin vizualizacije svijeta koji je pjesnik zarobljavao u stihovima po modelu *ut pictura poesis*.

prof. dr. sc. **ANTUN LUČIĆ**
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij hrvatskoga jezika i književnosti

DAVNA LOVORENJA U PELJETKOVU STVARANJU

Stvarajući izvorno i naizgled epigonski, služeći se potanko asocijativnim i aluzivnim protegama, Luko Paljetak domišljato izvodi i mogućnosti približavanja davne hrvatske književnosti. Dok inovativno obnavlja i evocira njezine nutarnje zalihe, podsvjesno, ispovjedno i situacijski se poigrava s konvencionalnim dubrovačkim motivima kako bi svojim kanconijerom postigao univerzalistički govor.

Plodan i ozbiljno-neozbiljan u izvedbi, nerijetko s humorističnom odrednicom, njegovo stvaranje pridržava izvjesne konvencije onodobnog leksika i žanrova. Višekratnim navraćanjem na stara lovorenja širi orbitu vlastitog pjevanja, vrši ekstenziju prizora i mišljenja. Pritom se očituje njegov put u manirizam i natrag, osobito „paljetkovsko“ rekreiranje renesansne tečevine, čime nudi reinterpretativne dubine i pomaknute integrativne obuhvate. Majstorski subjekt evocira davne slasti koje su ulagane u baštinu. Na tomu radi s „dva tri srca“, po polifonim razinama, koliko god proživljava rasap tečevine.

U raspravi se potvrđuje kako stvaralac u minulosti eskapistički nalazi iznimne kakvoće, vebne zrelosti i dotjeranosti te takve prinose vitalno primiče ovodobnom izričaju. Tako podastire drukčiji, alternativni izraz, kadšto „spušten“ do svagdanjih prizora pa i srodnosti, familijarnih krivulja. Participirajući renesansni dah namiče razmjenu starih s modernim literarnim htijenjima, posebno kroz prividne posudbe i parafraze, korelacije i mimikrije. U sržnice vlastitoga „krivovirnog“ pjeva upleće

nadreljevne odrednice te ravnopravnim sugovorništvom vraća dug renesansi kroz mimetičku optiku, uvjerljiv petrarkistički i trubadurski zanos. Članak zahvaća i humanistički sloj glede upletanja latinskoga uz hrvatski jezik.

S ciljem da istraživanje bude što sadržajnije, raščlambom su obuhvaćene Paljetkove *Pjesni na dubrovačku*, dijalog s Marulićem, izmišljajni životopisi Marina Držića i Cvijete Zuzorić te drugih aktera. Uz stihovne i pripovjedne postavke donosi se i presjek za temu pratećih feljtona iz *Jantarne kocke*. Slijedom metodičkih pretraga pokazuje se stvaratelj vlastitoga pjesničkoga međuprostora u kojemu se nastanjuju oblici, značenja, slikovni mikrosvijet. Radi se o svijetu mnoštva, različitosti, pojedinosti do pojedinačnosti, uz simultanu općost ili Stradun, „ulicu od zrcala“. Različnim dozivima književne baštine oblikuje eliptično i usporedno stvaranje, etablira vrutke stihovnih i prozних uradaka. Svaka nastala točka postignuća biva prilikom za novi početak i produbljivanje. Recepcijske preinake baštine su jedan od zlatnih rezova njegova stvaranja.

Domicilni govor je prilog spram posezanja za hrvatskom jezičnom i književnom baštinom. Bez odgode Paljetak pokreće i vraća volju za čitanjem s razumijevanjem i doživljajem baštinskoga gradiva. Svoje lovorenje oblikuje prožimanjem iznenađenja i običnosti, fikcije i svakodnevice, neopterećene suviškom povijesti. Sveusve usavršava (post)modernizam u nacionalnoj i europskoj književnosti na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, posebice one na sredozemnom krajobrazu. Rad je zasvođen stavkom o prokreacijama vazda prezentnog spjavaoca čijim opusom svatko dobiva epiloški više i ponorne spoznaje.

IVANA MAJKSNER

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera

u Osijeku

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

SHAKESPEARE U (KON)TEKSTU PALJETKOVA STVARALAŠTVA

Jedan od najplodonosnijih suvremenih hrvatskih književnika – Luko Paljetak – u svojemu se radu nerijetko dotiče Williama Shakespearea. Kad je u pitanju Poslije Hamleta, Shakespeareov (hipo)tekst služi kao ključ za tumačenje drame, ali to nije jedini primjer Shakespeareova prodiranja u (kon)tekst Paljetkova stvaralaštva. Avonski Bard i njegovi likovi pojavljuju se i u Paljetkovim pjesmama, najčešće u (para)frazama i aluzijama. Svoje shvaćanje Shakespeareova djela, nedvojbeno potaknuto i prevoditeljskim radom, dubrovački poeta doctus izražava i u svojim književno-znanstvenim radovima. U izlaganju će se ukazati na (kon)tekst kojim se Paljetak služi prilikom intertekstualnih poigravanja sa Shakespeareom, tj. njegovim djelom.

ANITA MARTINAC

Društvo hrvatskih književnika,
predsjednica Južnohrvatskog ogranka

UZVIŠENA OSAMLJENOST U POEZIJI LUKA PALJETKA

Centralna tema rada odnosi se na analizu književnih djela Luka Paljetka, koji su nastali u vremenskom razdoblju od 2019. do 2023. godine, a riječ je o zbirkama poezije: *Ptice koje se prerano svuku* (Društvo dubrovačkih pisaca, Dubrovnik, 2019.), *Pitomi urlici* (Naklada Bošković, Biblioteka Vlati, knjiga br. 141, Pridvorje, 2020.), *Nebo za duga rastajanja* (Naklada Bošković, Split, 2020.), *Dvoglasje za samoću* (FMC Svjetlo riječi, Sarajevo, 2021.), *Odustajanje od dana* (Naklada Bošković, Biblioteka Vlati, knjiga br. 161, Split, 2021.) i *Reciklirane pjesme* (Društvo dubrovačkih pisaca, Posebno izdanje, Dubrovnik, 2023.). Poznato je kako Luko Paljetak marljivo radi na prevođenju značajnih svjetskih pisaca poput F. G. Lorce ili Jacques Préverta, te se osjeti blagi utjecaj tema kojima su ti pjesnici zaokupljeni i u pjesmama koje piše Paljetak. Čitajući o osamljenosti ili boli za gubitkom voljene osobe Paljetak diže riječ na visoku razinu, brusi i dovodi do savršenstva dotjerane stihove, te u čistoj esenciji prenosi snažnu emociju. Upravo je to jedna od vrijednosti njegovih navedenih zbirki poezije. Osim pisanja i prevođenja Luko Paljetak, aktivan je i na drugim projektima, pa tijekom 2020. godine, poslije gubitka svoje voljene supruge Anamarije Anuške Paljetak uredio je njene rukopise i objavio dvije knjige njenih radova, a riječ je o posebnim izdanjima Društva dubrovačkih pisaca naslova: *Prijevodni poezija/proza/drama i Studije i ogledi*. Bez obzira što je riječ o tekstovima ranije objavljenim u raznim stručnim časopisima ipak se otkrivaju do sada nepoznate činjenice,

kao činjenica da je upravo Anuška pisala tekstove o Lukinom prevođenju, koje je objavila pod pseudonimom. Vrlo interesantno ih je analizirati s velikim odmakom vremena od pisanja jer potvrđuju snažnu povezanost između supružnika književnika, kako i međusobno zajedničko djelovanje na književnoj sceni. Zanimljivo je kao priređivač knjige Luko Paljetak bez bojazni otvoreno i ponosno korača književnom scenom s uzvišenim mislima o njihovom zajedničkom radu. Zbirka *Tisuću šiba preko usta* (Društvo dubrovačkih pisaca, Dubrovnik, 2014.) djelo je Luka Paljetka nastalo poslije njegovih navršenih 70 godina života, a njime radimo komparaciju u ovdje odabranoj temi, povodom njegovog 80. rođendana jer je ovom zbirkom proročki najavio zrelu svetu vodu na izvoru poezije koja fascinira plodovima mudrosti, mističnosti i ljubavi. Također kroz ovaj rad protkan je osvrt na Paljetkovu esejistiku. Zaključci njegovih analize, na primjer: koliki je utjecaj Prešerna i Lorke na neke hrvatske autore (*Razumjeti četvrtog, ili Begović, Andrić i Tin o Petrarki, Nutarnji rub, kristalizacije, ogledi i pogledi na hrvatsku književnost*, Izdanja Antibarbarus, 2007.), upravo se otkrivaju u nekim Paljetkovim pjesma. Osjetno je kao i sam pjesnik pronalazi nadahnuće u osamljenosti, tako bliskoj i svojstvenoj pjesničkoj poljani razumijevanja. Kao prevoditelj i dobar poznavatelj poetike Prešerna i Lorke, kao i mnogih drugih, pronalazio je njihov utjecaj, analizirao ih do detalja te približio čitatelju, ostavljajući posljedice u empatiji jer se ta mističnost laganu uvukla u njegovu poeziju dižući je na jednu višu dostojanstveniju ljestvicu. Tako uočavamo da je ključna riječ života ljubav, ali ne ona otrcana, zanesena ili nemirna, nego ljubav zrela, vječna, kojoj gotovo da osjetimo miris, vidimo njene boje, znamo njen zvuk, iako je nema. Čitajući poeziju Luka Paljetka čovjek ne može da ne osjeti uzvišenost i duboki naklon velikom bardu hrvatske književnosti.

DARKO MATIČEVIĆ
Prirodoslovna gimnazija Split

LUKO PALJETAK I GLAZBA (U ZAGRLJAJU POLIHIMNIJE I ERATE)

U izlaganju govorim o velikom doprinosu akademika Paljetka hrvatskoj glazbi, posebno na području klasične glazbe, šansone i glazbe za djecu.

dr. sc. HRVOJKA MIHANOVIĆ-SALOPEK,
znanstvena savjetnica u trajnom zvanju
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe
Društvo hrvatskih književnika, predsjednica

ZAČUDNOST PALJETKOVE IZRAŽAJNOSTI U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Književni znanstvenik, dramatičar, pjesnik, esejist, prevoditelj, akademik Luko Paljetak jedan je od najplodnijih suvremenih hrvatskih stvaratelja s više od 160 objavljenih knjiga za koje je zaslužen postao dobitnik brojnih književnih nagrada, priznanja i državnih odličja.

U svojem vidokrugu bogatog i raznolikog interesa prema brojnim književnim vrstama i žanrovima zapaženo mjesto pripada i Paljetkovom stvaralaštvu na području dječje književnosti u kojem možemo istaknuti njegove najpoznatije zbirke: *Miševi i mačke naglavačke*, 1. izd. Zagreb, 1973.; *Slastičar orangutan*, Sarajevo, 1982.; *Ledomat tata*, Zagreb, 1985.; *Roda u drugom stanju*, Sarajevo, 1988.; *Priče iz male sobe*, Zagreb, 1989.; *Lavice na kavici*, Zagreb, 1990.; *Duhovi sa Strahurna*, Zagreb, 1995. te nekoliko izbora iz autorova dječjeg stvaralaštva: *Izabrane pjesme za djecu*, (prir. Ivo Zalar) Školske novine, Zagreb, 1996.; *Naglavačke – izbor pjesama i priča*, (prir. Ljerka Car Matutinović), Mozaik, Zagreb, 2000. i dr. U povijesti novije hrvatske dječje književnosti najveći iskorak i odmak od tradicionalne poetike dječjeg pjesništva prema izvornom stvaralaštvu napravili su Zvonimir Balog i Luko Paljetak. S obzirom da je Balog pretežno stvarao za djecu više ga smatramo dječjim autorom, a Paljetak je u tzv. književnosti za odrasle napravio vrhunske domete, pa njegovo

dječje stvaralaštvo smatramo gotovo usputnim. Međutim, u razbijanju ustaljenih klišea u dječjoj književnosti, u bravuroznim mogućnostima igre riječi, u bogatstvu premeta i odabira riječi, u nenadmašnoj ritmičnosti i tvorbi onomatopejskih novokovanica, u vještom poigravanju i razotkrivanju višesmislenih dimenzija razumijevanja teksta, u novom oblikovanju žanra bajke načete pukotinama antibajkovite zbilje Luko Paljetak je napravio kopernikanski obrat, pružio je golemi doprinos dionici suvremenog razvoja dječje književnosti, stvorio potpuno samosvojan originalan pjesnički iskaz i otvorio vrata novoj zahtjevnijoj razini inteligibilnosti unutar svijeta stvaralaštva za djecu.

PERO MIOČ

Samostalni istraživač, Zadar

OPĆI SINKRETIZAM PARADIGMA PALJETKOVOGA STVARALAŠTVA

U radu će biti riječi o zadarskom razdoblju Luka Paljetka, od njegovog dolaska u Zadar 1964. godine, preko njegovog angažmana u Zadarskom studentskom kazalištu, radu s lutkarima do specifičnosti njegovog položaja u zadarskom književnom krugu. Također, naglasak će biti stavljen na Paljetkovu erudiciju i književnu kreaciju, a obradit će se u njegov urednički doprinos u hrvatskom književnom prostoru.

Akademik **BORIS A. NOVAK**

Slovenska akademija znanosti in umetnosti

PALJETKOV SONET I SONETNI VIJENAC

Autor u svom prilogu analizira povijest soneta i ciklične forme sonetnog vijenca koji se razvio iz srednjevjekovne *corone* (*kruna*), a formalne zakonitosti odredili su mi pjesnici petrarkističke sienske akademije. Na žalost, nije očuvan nijedan primjerak originalnog sienskog sonetnog vijenca, ali su pravila bila objavljena u dvije knjige u Veneciji u 18. stoljeću. Slovenski romantični pjesnik France Prešeren naslonio se na ta pravila, dodao akrostih i napisao prvi nama poznati sonetni vijenac sa porukom koja sintetizira ljubav, povijest i autorefleksiju pjesničke sudbine. Prešernov *Sonetni venec* imao je veoma intenzivnu recepciju u 19. stoljeću, prije svega u ruskom simbolizmu, a ova teška forma doživljava i kasnije brojne realizacije i inovacije u mnogim jezicima. Luko Paljetak, veliki pjesnik i izvrstan sonetista, kongenialno je preveo Prešernov *Sonetni vijenac* na hrvatski, sačuvavši pri tom i ljubavni akrostih magistralnog soneta, posvećen Juliji Primic. Pri pisanju vlastitih soneta, Paljetak je naslonio svoju modernu i postmodernu poetiku na bogatu tradiciju europskog soneta koji je u njegovom rodnom Dubrovniku, u renesansi i baroku, našao najplodniju luku u čitavom slavenskom svijetu. Autor analizira karakteristike Paljetkove sonetistike te njegovih sonetnih vijenaca. Pošto je Boris A. Novak povjesničar književnosti te i sam pjesnik, sonetista i autor sonetnih vijenaca, svoje interpretacije bazira i na vlastitoj pjesničkoj praksi.

mr. sc. BOŽIDAR PETRAČ

Književni tajnik Matice hrvatske, Zagreb

SACRA LUKA PALJETKA

O pjesmama sa svetopisamskim motivima, o Paljetkovoju poeziji sakralnoga nadahnuća, pisalo se uglavnom ovlašno, vrlo rijetko, gotovo beznačajno referiralo se na taj dio pjesnikova pjesničkog opusa. Riječ je dijelu Paljetkove poezije koji se pokazuje posebno osjetljivim za poetizaciju biblijskih tema, otajstva Utjelovljene Riječi, Riječi koja je postala tijelom, kao presudne činjenice ljudske povijesti, kao činjenice koja je stubokom izmijenila ljudsku povijest, želeći prihvatit sve ono ljudsko i preobraziti ga i uzdići njegovu narav na božansku razinu. Autor posebnu pozornost pridaje zbirkama *Bdjenje, sedam posljednjih riječi Kristovih* i *Sacra* koje pripadaju u sam vrh hrvatske religiozne lirike.

prof. dr. sc. **HELENA SABLJIĆ TOMIĆ**
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

LUKO: LJUBAV, ŽENA, INTIMA

Rad će se baviti istraživanjem semantičkog trojstva ljubav-žena-intimna u proznim djelima akademika Luka Paljetka.

ABDULAH SEFEROVIĆ
Samostalni istraživač, Zadar

ZADARSKI KORIJENI KREATIVNOGA POTENCIJALA LUKA PALJETKA

Koliko su god lik i djelo Luka Paljetka neraskidivo vezani za Dubrovnik, ipak se korijeni njegova kreativnoga potencijala mogu naći i u Zadru. Ondje je studirao i radio od 1964. do 1978. godine. Prvu zbirku pjesama, *Nečastivi iz ruže*, objavio je 1968. godine i za nju dobio nagradu iz Fonda A. B. Šimića. Također, drži se kako hrvatska kazališna alternativa započinje 1974. godine, kada je u Zagrebu uprizorena njegova drama *Govori mi o Augusti!*

Manje je, pak, poznato kako je 1978. godine u zadarskom Kazalištu lutaka režirao *Postojanoga kositrenog vojnika*. Bila je to jedna od „najvažnijih predstava u povijesti hrvatskoga lutkarstva“ koja, kako je rečeno na festivalu u Bugojnu, u središte zanimanja ne stavljaju lutku već principe lutkarskoga načina razmišljanja.

Ovo je pokušaj rekonstrukcije susreta Luka Paljetka s nepoznatim medijem, idealnim za nove kreativne avanture.

prof. dr. sc. **IKO SKOKO**
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij novinarstva

EVANĐELJE PO LUKI PALJETKU

Razmišljanje nad pjesmama Luke Paljetka u zbirci „Pitomi urllici“ nazvano je *Evanđelje po Luki Paljetku*. Zbirka pjesama „Pitomi urllici“ objavljena je Pridvorju 2020. godine. Zbirka sadrži 44 pjesme, a podijeljena je u tri ciklusa. Prvi ciklus ima 24, drugi 16 i treći 4 pjesme. Urednik Zbirke Ivan Kramar piše: „Pjesnik ljubavi, Luko Paljetak, novom zbirkom Pitomi urllici stvara *hommage* svoj voljenoj ženi Anamariji“. Iščitavajući i promišljajući nad riječima umjetnički satkanih u toj Zbirci autor je potakao na istraživanje kako on vidi i doživljava sebe i drugoga, ustvari svakog od nas. Nakon čitanja i povezivanja stihova naslov Zbirke se otvorio kao lijepi cvijet kasno u proljeće. Luko nam otkriva kako je čovjek učiti tko je, tko su drugi, što treba dugom i kako se služiti stvarima. Ako pažljivo čitamo retke učiti ćemo kao svoje urlike oplemeniti da budu „pitomi urllici“.

prof. dr. sc. MILOVAN TATARIN
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera
u Osijeku
Odsjek za hrvatski jezik i književnost

**ŠTO HOĆE TAJ MARINO DARSA?:
ČITANJE ROMANA *MARIN*
LUKA PALJETKA**

U radu se opisuju dva narativa za kojima je posegnuo Luko Paljetak u romanu *Marin*, a podjednako su zaokupljala historio-
grafiju i književnu historiografiju: gubitak obiteljskog plemstva
i Držićev glumački angažman tijekom školovanja u Sieni.

prof. dr. sc. TEODORA VIGATO
Sveučilište u Zadru
Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

KOPERNIKOV OBRAT U ZADARSKOM LUTKARSTVU ILI LUKO PALJETAK KAO DRAMATURG I REDATELJ

Sedamdesetih godina 20. stoljeća, studirajući u Zadru Luko Paljetak se pridružio lutkarima Kazališta lutaka u Zadru, ispočetka kao glumac, a potom kao dramaturg i na kraju kao redatelj. U ovom radu najprije izdvajamo specifičnosti njegovih dramatskih tekstova koji su bajkovitost vodili prema ludičnosti ili nekoj vrsti antibajke, a potom akcent stavljamo na nova čitanje Andersenovih bajki. Sa scenografom Brankom Stojakovićem na sceni je animirao osim lutaka i kompletnu inscenaciju i ostali su upamćeni s poklikom *lutka je sve, sve je lutka!* Lutkarsku epizodu u Zadru zaokružio je predstavama *Nikola Tesla: priče iz djetinjstva* koju je napisao s Anamarijom Paljetak i *Božićnim triptihom* prema tekstovima iz starije hrvatske književnosti u kojima je spojio dramaturške obrade s neobičnim redateljskim postupcima.

dr. sc. VESNA VLAŠIĆ, pred. v.š.
Gimnazija Požega

ANIMALISTIČKA DIONICA POEZIJE LUKE PALJETKA

Životinje su oduvijek predstavljale važno mjesto u povijesti i kulturi te su uvelike utjecale na njezin daljnji razvoj. Zanimanje za neljudske životinje proizlazi iz svakodnevne ljudske interakcije s njima pa tako i one književne. Teoretičari književne animalistike, uz niz različitih tumačenja, slažu se u tome da književna animalistika prikazuje stanja, osobine i aktivnost životinja u književnim djelima. U hrvatskoj poeziji bezbroj pjesama je posvećeno životinjama, bilo u denotativnom, konotativnom ili simboličkom značenju. Pjesnici prema životinjama razvijaju različite odnose; upotrebljavaju ih kao simbole, razvijaju bogatu zoomotiviku ili pak grade čitave bestijarije.

Luko Paljetak, književnik mediteranske i europske provenijencije, često poseže za motivima životinja. Cilj istraživanja je iz motrišta animalistike analizirati odabrani korpus poezije Luke Paljetka. Zbirku *Životinje iz Brehma*, koncipirao je na način da mnogim pjesmama prethodi enciklopedijski navod, često u funkciji kontrasta s lirskim doživljajem životinje koja je u pjesnikovom središtu. Susrećemo različite zoo motive od štetočina, nametnika pa do plemenitih životinja. Osim spomenute zbirke, korpus istraživanja čine Paljetkove *Sabrane pjesme* koje će se interpretirati temeljem zoološko-bestijarskih motiva i asocijacija. Paljetak animalističkim motivima gradi pjesnički prostor sa sveprisutnom i važnom tematikom odnosa pojedinca s neljudskim životinjama i prirodom.

dr. sc. **DAMIR ZORIĆ**, izv. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Studij povijesti umjetnosti

RABBI MEIR BEN ISAAC NEHORAI (XI. ST.) PISAC AKDAMUT MILIN S AKROSTIHOM, UZOR PISCIMA KRŠĆANSKE OBNOVE

Kantor, tj. predvodnik molitve (chazan) Rabbi Meir ben Isaac Nehorai, uoči križarskog pogroma židovske zajednice 1095. u gradu Warmica (današnji Worms u Njemačkoj) spjevao je liturgijsku poemu (piyyut, piyyutim, hebr. prilagođenica grč. poesis) Akdamut Milin (uvod u Riječi) koja se na židovski blagdan Shavout, Blagdan sedmica, kada Židovi obilježavaju Mojsijevo primanje Deset zapovjedi, čita u gotovo svim sinagogama aškenaskih židova kao uvod u čitanje Tore, odnosno Deset zapovjedi. Akdamut je spjevan na aramejskome tako da kršćanski teolozi nisu mogli razumjeti tekst niti poruku pjesme. Okosnica poeme (akrostih) glasi: Meir, sin rabina Isaaca, neka raste u Tori i u dobrim djelima. Amen. Budite jaki i hrabri. Stihovi su puni simboličkih poruka, a glavna, izražena završnim slogom svakoga stiha sačinjenog od prvog i zadnjeg slova hebrejskog alfabeta, jest da je svaki kraj ujedno i početak, tj. kada se dođe do kraja učenja Tore, počinje se ispočetka. Slično tome je i akrostih u poemi Marka Marulića Molitva suprotiva Turkom. U hrvatskoj poemi, okosnica je latinski akrostih (kojega je pola tisućljeća nakon što je nastala Marulićeva poema, prvi 1975. uočio Luko Paljetak) u kojemu je skrivena osobna poruka pisca. Jezik hrvatski povezuje se na stablo božjega jezika latinskoga: Solus deus potest nos liberare de tribulatione inimicorum nostrorum

Turcorum, sua potentia infortnita, što će reći da Samo Bog može nas spasiti od nevolje neprijatelja naših Turaka svojom bezgraničnom moći. Također u jednoj strofi Adkamuta zapisana je hiperbola neizrecivosti (da je nebo papir, da je mora tinta...) povijesno zabilježena u staroj indijskoj tradiciji, potom u babilonskoj talmudskoj tradiciji, klasičnom biblijskom židovstvu, a poslije i u islamskoj tradiciji. U kršćansku teološku literaturu, ovu hiperbolu unijeli su teolozi katoličke obnove (Bellarmino, Ladesma) koji su je preuzeli od dominikanskog propovjednika iz ranijeg djela Promptuarium Johanna Herolta zvanog Discipulus. Sačuvano je i nekoliko hrvatskih glagoljskih prijevoda njegova propovjedničkog priručnika. Hiperbola je Europom raširena osobito protureformacijskim propovjedničkim djelima pa je se može pronaći u tradicijama gotovo svih europskih naroda. Osobito je popularna u Americi. U nas je, među kajkavske Hrvate, unijeta djelom isusovca Jurja Habelića (Zrcalo Marijansko, 1662.), a još ranije među one ikavske i ijekavske Hrvate ušla je kroz djelo bosanskog franjevca Matije Divkovića (Besjede, 1611.). Odatle je ušla u pučku tradiciju i dobro je dokumentirana zapisima od druge pol. XIX. st., a nalazi se do danas ne samo diljem Hrvatske, nego i kod stare hrvatske dijaspore u Gradišću i Podunavlju. Glazbeni oblici i izričaji različiti su (klapa, tamburaši, čak i ganga) ovisno kulturnome kontekstu. No, temeljna je struktura uvijek ista.

*PJESME U ČAST
LUKA PALJETKA*

DRAGO ŠTAMBUK

SESTRICA SVETOG PETRA

Luku Paljetku

Ti imaš ključeve.

Jer nisu od raja
mnogi bi htjeli
da su stoga
manje važni.

Tvoji su ključići,
međutim,
za mene bitni

jer drže me
budnim
kada bih da usnem

sred podneva
vrela,
ili poslije ručka
kad sam prepun
paste,

oni su za me
ko zvonici raja
što mi blaže
život i tragove meću

tamo gdje bi
mogle
biti samo ptice

il' nebeski stvori.

Ja čujem ih
i kad sam
sred buke
od prometa vela,

ja putujem
s njima,
i vidim kud krećem,
čak i kad nisu
to ključi od raja.

Jer za me su
ključi,
tvoja niska sretna,
više nego rajski
dok se vrti zemlja.

BORIS A. NOVAK

ODA OB OSEMSTOLETNICI POETA LUKA PALJETKA

Luko je lutkar, Paljetak – poet.
Po božji milosti. Dokaz, da Muze
še danes ljubijo Prostost Raguze.
Otrok po srcu, star osemsto let.

*Gospar. V njem je Mediteran sežet,
čar renesanse, strast i smijeh i suze,
barokna čulnost koju vječnost uze.*
Njegov verz je magija in magnet.

Takega prevajalca je Prešeren
čakal: *Sonetni vijenac*, svež in zvest,
diši pri njem z zvenenjem morskih cest ...

Njegov slovar je davno neizmeren.
Paljetak je maestro stare forme,
ki se požvižga na razumske norme.

Je pesnik absolutnega posluha,
ki sliši zvezde in Duha poduha.

Ta angel in vrag, ta mag, ki praznuje
poljube in izgube iz pra-nuje,

ta varuh vrat, starejši brat, *il miglior fabbro*,

naj tisoč let živi, začudeno in hrabro! ...

